

Spelenderwijs kansen benutten

Samen werken aan groei

een handreiking voor het werken in de voorschoolgroep

Inleiding

Aansluitend op ons kwaliteitskader voor de SPCP voorscholen en SCOH vroegscholen hebben wij in deze handreiking de ideale wijze van werken in de groepen van de voorschool geschetst. Uitgangspunt hierbij is onze visie op het jonge kind en de wijze waarop wij hen willen begeleiden in hun verdere ontwikkeling.

Visie op het jonge kind

Bij ons staat het kind en zijn ontwikkeling centraal. We geven kinderen de ruimte om zichzelf te zijn en zich te ontwikkelen tot een zelfstandig individu. Wij geloven dat veiligheid, zowel fysiek als sociaal-emotioneel, daar een voorwaarde voor is. Kinderen krijgen de ruimte om zichzelf te zijn. Wij zorgen voor hoge kwaliteit van de positieve interactie met onze kinderen door een sensitieve responsieve aanpak, de autonomie van het kind te respecteren, structuur en grenzen te bieden, te praten met kinderen en veel uit te leggen, hen te stimuleren in hun ontwikkeling en door interactie tussen kinderen te begeleiden.

Ouders hebben een speciale plek in de peuterspeelzaal en de school. We zetten niet alleen in op de aanwezigheid van ouders. Ouders zijn onze partners in de ontwikkeling van de kinderen. We gaan uit van de kijk en de talenten van ouders. Zij kunnen thuis meewerken aan de ontwikkelingsstimulering van hun kinderen.

Leren

Kinderen leren spelend en actief in relatie met hun omgeving en verkennen zo de wereld om hen heen. Spel bevordert spontaan leren en stimuleert het zelf verkennen en zelf ontdekken. Spel prikkelt de nieuwsgierigheid en creativiteit. De pedagogisch medewerkers hebben een actieve rol in het faciliteren en begeleiden van dit spel. Door kinderen speelse ervaringen aan te reiken begeleiden we hen naar de volgende stap in hun ontwikkeling. We stimuleren kinderen maximaal, denkend vanuit doelen. Maar er zijn verschillen tussen kinderen; elk kind ontwikkelt zich op zijn eigen manier. We (h)erkennen de eigenheid van het kind en stemmen onze aanpak daarop af door te differentiëren naar ontwikkelingsniveau en behoefte van het kind. We stellen uitdagende doelen voor kleine groepjes kinderen (differentiëren naar ontwikkelingsniveau) en kiezen voor variaties van activiteiten en werkvormen die naar het doel leiden maar die ook passen bij de interesse van kinderen (differentiëren naar behoefte). Omdat we oog hebben voor het ontwikkeltempo van het kind en onze aanpak daarop afstemmen zorgen we ervoor dat kinderen niet overbelast raken. Op deze manier werken wij planmatig en cyclisch aan maximale ontwikkelingsstimulering, of te wel OGW!

Handreiking voor medewerkers op de groep

De handreiking voor het werken op de groep is een praktische uitwerking van bovenstaande visie op het jonge kind. Het is tevens ook een normatief kader waarin wordt gesteld aan welke eisen de kwaliteit van het aanbod en de persoonlijke competenties van de medewerker in het dagelijks handelen moeten voldoen. Een professional die zijn werk serieus neemt, stelt zichzelf voortdurend de vraag; doe ik de goede dingen en doe ik die dingen goed? In je eentje beoordelen of iets goed is, is lastig. Daar heb je anderen bij nodig en een goede beschrijving van wat doorgaans als goed wordt beoordeeld. Wat goed is, dus onze normen, hebben we hier zo concreet mogelijk beschreven zodat medewerkers en teams deze als checklist kunnen gebruiken om gericht de eigen praktijk te evalueren.

Deze handreiking is gebaseerd op het Utrechts kwaliteitskader voor educatie van het jonge kind 2012/2013

1. Warme relaties

Zorg voor een positieve sfeer en warme relaties in de groep

Niets is zo belangrijk als een sfeer van gezelligheid, vrolijkheid, enthousiasme: positieve emoties horen bij alle kinderen! Zorg voor warme relaties tussen de kinderen en tussen jezelf en de kinderen. Iedereen luistert naar elkaar en de gesprekjes met elkaar hebben bijna altijd een positieve toon. Toon respect voor de kinderen in hoe je ze aanspreekt, bedankt en complimenteert en vraag de kinderen om dat ook zo naar elkaar te doen. Wees nabij, ga tussen de kinderen in zitten en speel mee. Conflicten tussen kinderen komen voor, maar als er conflicten zijn, zorg je ervoor dat ze niet lang duren. Kinderen krijgen strategieën aangeleerd om conflicten samen op te lossen.

2. Gevoelig oog

Heb een gevoelig oog voor de behoeften van kinderen

Gevoelens van emotionele veiligheid bij kinderen bevorder je het beste door zelf gevoelig te zijn voor hun emoties en door het bieden van structuur op de groep. Je werkt volgens een vast dagritme en gebruikt hiervoor de dagritme-kaarten. Ook gebruik je afbeeldingen van speelgoed op opruimbakken en geef je kinderen een eigen plekje voor jas en tas. Je reageert op alle verschillende emoties die kinderen laten zien. Je bent betrokken bij hun reacties en kijkt goed naar de signalen die een kind afgeeft. Bij zowel positief als negatief gedrag reageer je op de reacties van het kind. Het is belangrijk dat je de eerste tekenen van verdriet of plezier ziet bij een kind, zodat je het kind kunt bevestigen. Het is goed als je ziet dat een activiteit frustratie oproept bij een kind omdat iets niet goed lukt. Het begin van een conflict tussen kinderen merk je op en je weet de kinderen op een prettige manier uit de 'emotioneel geladen' situatie te halen.

3. Ga mee

Ga mee met de kinderen

De ontwikkeling van kinderen in sociaal-emotioneel en cognitief opzicht bevorder je het beste door aan te sluiten op hun initiatieven en inzichten, zonder de ontwikkelingsdoelen uit het oog te verliezen. Binnen het VVE programma geef je kinderen de ruimte om eigen ideeën en interesses te volgen. Als leid(st)er volg je de eigen ideeën, borduur je er op voort en breidt je het uit. Zo leren jonge kinderen het meeste van de wereld om zich heen.

4. Verantwoordelijkheid

Geef kinderen meer verantwoordelijkheid

De (oudere) kinderen kunnen al veel zelf en je kunt hun hulp, bijvoorbeeld bij het klaarzetten en opruimen, heel goed gebruiken. Oudere kinderen helpen jonge kinderen met jas en schoenen aantrekken. Ze helpen bij fruit en drinken uitdelen. Maak daar vaste routines van en verwoord alles wat ze doen of moeten doen. Vaste routines vragen om een vast, voorspelbaar dagschema. Kinderen weten dan wat van hen verwacht wordt. Oudere kinderen die zelf dingen kunnen regelen, geven jou meer ruimte om je met de jongere kinderen bezig te houden. Deze verantwoordelijkheid geeft kinderen zelfvertrouwen en draagt bij aan een positief groepsklimaat.

5. Gebruik de tijd

Gebruik de tijd zo goed mogelijk

Er gaat soms kostbare tijd verloren in de groep als de kinderen lang moeten wachten bij de overgang van de ene activiteit naar de andere. Dit kan komen doordat je bijvoorbeeld een activiteit nog helemaal moet opzetten en de materialen erbij moet zoeken en klaarleggen. Tijdverlies kan nooit helemaal voorkomen worden, maar je kunt het wel beperken. Er is een planning waar de doelen en activiteiten in beschreven staan. Voor ieder dagdeel wordt alles klaargezet. Een duidelijke en

voorspelbare dagindeling is dan heel nuttig. In de overgangsmomenten is veel tijd te winnen. Het dagelijks gebruiken van dagritme kaarten is daarom belangrijk.

6. Terloopse momenten

Grijp de kansen, benut terloopse leermomenten

Alle activiteiten die je doet met de kinderen en voor de kinderen, bevatten leerzame momenten en mogelijkheden voor de ontwikkeling. Je moet bedenken dat jij veel meer weet van wat er in de wereld te koop is dan de kinderen en je wilt jouw kennis en ervaring graag op de kinderen overbrengen om ze goed voor te bereiden. Of je nu met een grote groep of kleine groep werkt, of je nu fruit aan het uitdelen bent of een andere verzorgingsactiviteit uitvoert, het zijn - in theorie - allemaal leerzame momenten. Goed benutten van die momenten vergroot de opbrengsten van je werk.

7. Met een doel

Organiseer speelwerkactiviteiten met een 'doel'

Het spelen en werken van kinderen kun je het beste op een hoger, leerzamer niveau brengen door er een doel aan te geven dat is afgestemd op het ontwikkelingsniveau en de interesse van de kinderen. Om opbrengstgericht te kunnen werken is het belangrijk dat je de kinderen observeert en aan de hand van de observaties doelen stelt. Je sluit aan op het spel van de kinderen in de speelleeromgeving, met het doel in je achterhoofd. Het kan dus zijn dat het ene kind het rekendoel 'tegenstelling groot-klein' bereikt doordat hij aan het spelen is in de bouwhoek ("ik bouw een grote toren") en het andere kind bereikt het doel tijdens het buitenspelen ("ik neem grote stappen"). Als leidster speel jij in op wat het kind laat zien en zorg je dat de omgeving ook de doelen die je wil bereiken uitlokt. Je speelleeromgeving is daarom essentieel. De speelleeromgeving stel je daarom af op de doelen die je in een bepaalde periode stelt! Dit betekent dat je materialen toevoegt en/ of weghaalt, waardoor doelen gestimuleerd worden. Ook door het spelen of werken in te bedden in een fantasieverhaal (met autootjes of treinbaan spelen: 'we gaan op reis') wordt een hoger niveau bereikt. Bij werkjes kies je een open opdracht, laat de kinderen er een eigen invulling aan geven, maar wel met het doel in het achterhoofd. Geen werkje moet hetzelfde zijn. Biedt ruimte voor vrij tekenen en knutselen. Bedenk 'problemen' die de kinderen samen moeten zien op te lossen en begeleid ze erbij. Je doet dus zelf mee. Mooi spel mag best lang duren en de volgende dag verder gaan. Er wordt gewerkt met een thema om verbanden te leggen tussen verschillende activiteiten in kleine en grote groepen (dan versterken ze elkaar).

8. Fantasie

Zorg voor fantasie- en rollenspel

Spelactiviteiten waarin kinderen fantaseren en voorwerpen als symbool gebruiken of waarin zij bewust 'rollen' op zich nemen en over die rollen met elkaar onderhandelen, zijn heel belangrijk voor de ontwikkeling. Bij rollenspel gaat het meestal om de rol van personen die belangrijk zijn in het leven van het kind, bijvoorbeeld vader en moeder, of die de aandacht trekken, bijvoorbeeld politieagent, dokter, ziek kind, enzovoort. Kinderen doen het soms spontaan als ze in de poppenhoek of keukenhoek spelen of in de bouwhoek, maar soms hebben ze een steuntje in de rug nodig of moet hun fantasie geprikkeld worden. Fantasiespel stimuleert de denkwikkeling. Rollenspel is dé manier om emoties te verkennen. Samen spelen leert kinderen zich verplaatsen in de denkwereld en gevoelens van een ander en zelfbeheersing te ontwikkelen.

9. Lezen en voorlezen

Gebruik boeken om taal aan te bieden

Voorlezen is leuk en voorlezen is goed. Met spannende, mooi geïllustreerde boekjes sla je veel vliegen in één klap. Je biedt kinderen complexe taal aan, je kunt de inhoud van het boekje aan de eigen ervaringen van de kinderen verbinden, je kunt kinderen stimuleren na te denken over het waarom van dingen die gebeuren en over de motieven van personages. Zorg ervoor dat je het verhaal

als geheel voorleest en dat de kinderen de lijn van het verhaal kunnen oppikken. Onderbreek het verhaal niet op onnatuurlijke momenten, bijvoorbeeld midden in de loop van een gebeurtenis. Voorlezen is ook praten over het verhaal. Zorg voor een opbouw in moeilijkheidsgraad bij het aanbieden van het verhaal. Dat betekent dat je het verhaal vaker voorleest en per keer dieper op het verhaal in gaat. Ga moeilijke woorden niet uit de weg, maar neem ze op in het gesprek en leg op die manier terloops de betekenis van die woorden uit. Het is belangrijk dat kinderen zelf dagelijks met boeken in aanraking komen, zodat boeken een herkenbaar en vanzelfsprekend onderdeel van de leefwereld worden.

10. Ontdekken

Ontdekken en ervaren is leren

Jonge kinderen zijn nog heel nieuwsgierig en onderzoeken de wereld om hen heen als kleine wetenschappers. Jonge kinderen praten meestal nog niet goed genoeg om te vragen hoe het zit en de uitleg goed te begrijpen. Daarom proberen ze veel uit, zo onderzoeken ze hun omgeving. Door simpelweg te doen leren de kinderen wat er gebeurt. Leren door ervaren dus. Bij het onderzoeken van hun omgeving laten kinderen al verschillende talenten zien zoals logisch denken, het herkennen van patronen en de constructie van bouwwerken. Laat kinderen zelf bepalen hoe ze hun omgeving onderzoeken en stimuleer en begeleid hen hierin. Door vragen te stellen aan kinderen en aanvullende of andere materialen te geven kun je kinderen stimuleren tot het (verder) onderzoeken van hun omgeving. Dit kan in van tevoren bedachte situaties maar ook spontaan. Kinderen ontdekken in de huishoek bijvoorbeeld dat het tikken met een vork op de tafel leuk klinkt. Je kan er dan op inspringen door te vragen: 'Klinkt het tikken op het poppenbedje ook zo?' 'En het tikken op de pannetjes?' 'Wat klinkt er nog meer anders?' 'Wat klinkt harder en zachter?' Dit soort gesprekken kun je beginnen in spontane situaties die zich voordoen of in een situatie waarbij je van tevoren verschillende potjes en materialen klaargezet hebt. In de spontane situatie zal een kind er het meeste open voor staan en geïnteresseerd zijn. Het onderzoekende gedrag is dus in vele situaties te stimuleren, als je als volwassene deze situaties maar herkent. Ga mee in de nieuwsgierigheid van de kinderen en je zult er zelf ook veel plezier aan beleven. Je kunt ook onderzoekssituaties creëren. Denk aan activiteiten met een paar spiegels, een ballon en wat slangetjes, een waterbak met spullen die kunnen drijven of die zinken, een digitaal fototoestel, een lampje en iets waarmee je schaduwen kunt maken, een tuintje waarin dingen groeien, lego om een constructie te maken (een dak op een huis, een ding dat kan rijden, iets dat 'stevig' moet zijn).

11. Tellen en meten

Tellen en meten doe je bij je alles

Er zijn eigenlijk geen situaties te bedenken waarin je geen telwoorden of vergelijkingswoorden (meer/minder, groter/kleiner) of woorden die een hoeveelheid aanduiden, zou kunnen gebruiken. Benut terloopse situaties en verzorgingssituaties om rekentaal in te brengen. Als je toch al je eigen handelen verwoordt en beschrijft (zie hiervoor), ga dan ook in op alles wat met tellen, aantallen, hoeveelheden, vergelijken van hoeveelheden, meten, wegen, op een rijtje zetten enz. te maken heeft. Bij spelen en werken kun je dit ook doen. Je kunt ook activiteiten aanbieden die direct tellen en meten uitlokken. Voorbeelden kun je ontleen aan boeken, handleidingen of internetsites van VVE-programma's.

12. Buitenspelen

Neem binnen mee naar buiten en andersom

Buitenspelen biedt ruimte aan de kinderen om zich te ontladen, maar wordt ook gebruikt om binnen mee naar buiten te nemen. Buitenspelen kan vrij spelen zijn met begeleiding van de leid(st)ers om te verrijken, net als in de hoeken binnen. Dat betekent dus dat je actief kinderen gaat opzoeken. De buitenruimte biedt veel mogelijkheden om op een andere manier met het programma bezig te zijn. Biedt gevarieerde materialen aan tijdens het buitenspelen, zodat de buitenruimte ook aantrekkelijk en uitdagend blijft. Buiten is bij uitstek de plek om de verschillende natuurelementen te ervaren.

Bijvoorbeeld het zoeken van bladeren tijdens het thema Herfst, of om te ervaren hoe hard de wind waait door met plastic zakjes te spelen. Soms kun je dingen van buiten ook weer mee naar binnen nemen, zodat de kinderen ervaringen kunnen koppelen aan de materialen die jij in je lokaal gebruikt.